
TİCARET SAVAŞLARININ ULUSLARARASI TİCARET VE REEL EKONOMİYE ETKİSİ

Semih Emre Çekin¹ Elif Nuroğlu²

Öz

Uluslararası ticarete korumacılık akımları bazı dönemlerde azalmakta, bazı dönemlerde ise artmaktadır. Bu çalışma, 2008 yılından itibaren dünya ticaretinde düzeyi gittikçe artan korumacılık hakkında kapsamlı bir literatür taraması ortaya koyar. Makale, ticaret savaşlarından doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmesi muhtemel olan ülkelerdeki dış ticaret göstergeleri ve makro iktisadi değişkenlerin, ticaret politikasındaki belirsizlikten ne ölçüde etkilendiğini panel vektör otoregresyon yöntemi ile tespit etmeyi amaçlar. Bu çalışmanın bulguları, gelişmiş ülkeleri temsil eden ABD ve Japonya’da ticaret politikası belirsizliğinin hisse senedi piyasalarını ve reel ekonomiyi etkilediğini, Japonya’da hisse senedi piyasalarının, ABD’de ise reel ekonominin daha çok etkilendiğini ortaya koymaktadır. Yükselmekte olan ekonomileri temsil eden BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Afrika) ve Türkiye’de ise, ABD kaynaklı ticaret politikası belirsizlikleri Çin Halk Cumhuriyeti’ni daha çok ticaret dengesi açısından, Türkiye’yi ise enflasyon açısından olumsuz etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ticaret Savaşları, Belirsizlik, Panel VAR

JEL Sınıflandırması: F4, D8, C33

THE EFFECT OF TRADE WARS ON INTERNATIONAL TRADE AND THE REAL ECONOMY

Abstract

Protectionist measures in international trade have decreased during some periods and increased during other periods. This study presents a literature review of the increasing level of protectionism in world trade since 2008. Using panel vector autoregression models, we aim to determine the extent to which variables related to foreign trade and the macroeconomy are affected by trade policy uncertainty in countries that are likely to be directly or indirectly affected by trade wars. We find that trade policy uncertainty affects stock markets and the real economy in developed countries such as USA and Japan. In Japan, stock markets are affected more severely whereas in the US, the impact on the real economy is more severe. It is further found that in BRICS countries (Brazil, Russia, India, China, and South Africa) and Turkey representing emerging economies, US trade policy uncertainty affects the trade balance of China and the inflation rate in Turkey, whereas in the remaining countries the effect is less pronounced.

Keywords: Trade Wars, Uncertainty, Panel VAR

JEL Classification: F4, D8, C33

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, scekin@tau.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4637-3112

² Prof. Dr., Türk-Alman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, nuroglu@tau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1491-4722

DOI: 10.18092/ulikidince.570420

Makalenin Geliş Tarihi (Received Date): 27-05-2019

Yayına Kabul Tarihi (Acceptance Date): 08-02-2020

1. Giriş

2008 küresel krizi dünya ticaretini yönlendiren ana akım olan neoliberal politika ve söylemlerin yeni bir korumacılık anlayışına dönüşmesine yol açmıştır. Krizin hemen başlarında toplanan G-20 ülkeleri, korumacı önlemlere başvurmadan, serbest ticarete devam ederek krizin etkilerini aşacaklarını bir bildirme ile duyurdular. Ancak bu bildirgeyi imzalayan liderlerin çoğu ülkelere döner dönmez tam korumacı diyemeyeceğimiz, ancak sonuçları itibarıyla kendi ülkelerinin iç piyasasını, üreticisini ve en çok da istihdamını korumaya yönelik önlemler almaktan çekinmediler. Bu bakımdan yeni korumacılık tanımı detaylı bir incelemeyi hak eder. 2017 yılı başından itibaren dış ticaret politikası keskin bir şekilde değişen ABD'yi hariç tutarsak, dünyadaki diğer ülkeler doğrudan korumacı önlemler almaya içinde buldukları konjonktürel durum ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi kurumlar itibarı ile çok cesaret edememekte, ancak endüstrilerini inceden inceye tasarlanmış politikalarla korumaya devam etmektedirler. Yeni korumacılık politikalarını güdenler genelde içeride korumacı önlemler alırken, uluslararası alanda serbest ticaret politikasının uygulanmasını tercih ederler. Baldwin (1986:27) yeni korumacılığı 'yeni tarife dışı engellerle korumacılık' olarak tanımlar, aynı zamanda bu kavramı serbest ticaret ve tarifeler yolu ile korumacılığın arasında bir yere konumlandırır ve faydalarının da ne serbest ticaret kadar çok olacağını, ne de tam korumacılık kadar sert bir şekilde ticarete zarar vereceğini düşünür.

2017 yılında ABD'nin değişen yönetimi ile birlikte dış ticaret politikası da değişmiş, 'Önce Amerika' sloganı ile başkanlık koltuğuna oturan Donald Trump, ABD'li üreticileri korumak ve ülke içinde istihdamı yükseltmek amacı ile ABD'nin içinde bulunduğu pek çok uluslararası anlaşmayı feshetmiştir. Çin gibi ABD'ye karşı yüksek derecede ticaret fazlası veren bir ülkeyi tam korumacı bir önlem olan ithalat vergilerini yükseltme politikası ile karşısına almıştır. Aynı zamanda şimdiki dek müttefik olarak adlandırılan AB ve sınır komşuları olan Meksika, Kanada gibi ülkeler veya ABD'ye karşı ticaret açığı veren Türkiye gibi ülkeler de bu tarifelerden nasibini almıştır. 2008 yılından itibaren dış ticarete daha sık kullanılan ve yeni korumacılık olarak adlandırabilecek yöntemler ticaret savaşları tanımını kullanmayı gerekli kılmamıştır. Ancak, 2017 yılından itibaren küresel ticaret ortamında devlerin birbiri ile çekişmesi ile ortaya çıkan tablo sonucunda ticaret savaşları tabiri raflardan geri çıkarılıp gündelik hayatta temkinli de olsa kullanılmaya başlanmıştır.

Küresel ticaret savaşlarının ve yeni korumacılık önlemlerinin ülke ekonomilerine olan etkileri farklı çalışmalarda incelenmiş ancak ticaret politikaları belirsizliğinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine olan etkisi henüz ele alınmamıştır. Bu bakımdan bu çalışmanın uluslararası ticaret yazınına önemli bir katkı yapması beklenmektedir. Makalenin planı şu şekildedir. İkinci bölümde korumacılık ve yeni korumacılık kavramlarının tanım ve uygulamaları tartışılacak, ticaret savaşlarının ABD, Çin, Türkiye ve diğer ekonomilere olan etkisi incelenecektir. Üçüncü bölümde 2008 krizinden sonra dünya ticaretinde alınan korumacılık ve yeni korumacılık önlemleri tartışılacaktır. Dördüncü bölümde ABD ile Çin arasında başlamış olan ticaret savaşı, boyutları ve bu gerginliğin dünya ülkelerine olan etkisi incelenecektir. Beşinci bölümde araştırma yöntemi, kullanılan model ve verilere dair açıklamalar yer alacak, altıncı bölümde ise araştırmanın bulguları değerlendirilecektir. Son bölümde ise makalenin sonuçları özetlenecektir.

2. Korumacılık ve Yeni Korumacılık

Serbest ticaret ile karşılaştırıldığında korumacılık çok ince hesaplar isteyen bir dış ticaret politikasıdır. Hangi sektörlerin ne derecede ve ne zamana kadar korunacağı sorusu genelde çıkar grupları ve politikacılar arasındaki karmaşık ilişkiler sonucunda cevaplanır (Grossman ve Helpman, 1994:848). Bu bakımdan dışa açıklık ve serbest ticaret sağlam bir kurumsal yapı ve iyi yönetim anlamına gelirken (Babacan, 2018: 44), korumacılık kamuoyuna açıklanamayan kişisel çıkar ve hesapların da devreye girmesini sağlar. Ayrıca, korumacılığın zamanla değişen ve gelişen, ilk bakışta çok masum görünse de küresel rekabete zarar veren pek çok yeni sürümü vardır. Günümüzde ülkeler açık bir şekilde ithal ikameci veya saldırgan bir ihracatı teşvik politikası gütmekten ziyade DTÖ gibi uluslararası kuruluşların normları çerçevesinde hareket etmekte ve daha farklı politikalarla sanayilerini ve tercih ettikleri sektörleri korumaktadırlar. Ülkeler eğitim ve teknoloji

politikaları, kalite ve marka geliştirme, AR-GE ve kaynakların verimliliğini artırma gibi yollarla üreticilerinin rekabetçiliğini geliştirme yoluna gitmektedirler (Ertürk, 2010:113).

Özellikle ABD’de son zamanlarda hız kazanan, benzerleri İngiltere, Fransa ve diğer ülkelerde de görülen yerli malı kullanma, ihalelerde yerli üreticiyi tercih etme, ihracat firmalarını sübvans etme gibi önlemler ve ekonomik önlem paketleri yeni korumacılığın son yıllarda en çok kullanılan sürümleridir. Bu noktada ülkelerin ‘tamamen serbest ticaret yanlısı mı olması doğrudur, yoksa belirli bir dereceye kadar stratejik sektörlerini desteklemesi gerekli midir’ konusunun tartışılması gereklidir. Gelişmiş ülkelerin sanayileşme evrelerinin başlangıç fazında daha çok korumacı ve içe kapanık olduğu, ölçek ekonomisi ve yaparak öğrenme yoluyla kendilerini geliştirdikten sonra serbest ticaret yanlısı söylemler geliştirdiği herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu durumu Ünay ve Dilek (2018:8) ‘merdiveni kullandıktan sonra iterek, arkadan gelenlerin aynı yere çıkmasına izin vermemek’ olarak tanımlar. Koreli iktisatçı Chang da bugün gelişmiş olan ülkelerin hiçbirinin serbest ticaret politikaları ve liberal kurumlara bu seviyeye gelmediğini, belirli bir seviyeye gelene kadar hepsinin sanayilerini geliştirmek için tarife ve teşvik gibi korumacı önlemler aldıklarını belirtir (Chang, 2015: 44).

AB, NAFTA ve BRICS ülkelerinin 2008 küresel krizi sonrası uyguladığı korumacı önlemleri niceliksel olarak inceleyen Wayda-Lichy (2014:141), hem sanayileşmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin ticari çıkarları söz konusu olunca korumacı önlemler almaktan çekinmediğini belirtir. Ancak, kullanılan korumacılık önlemleri geleneksel koruma yöntemleri değil, genelde birlik içindeki diğer ülkeleri etkileyen ama doğrudan görülemeyen engeller şeklindedir. Şirketleri iflastan kurtarma ve devlet yardımı en çok kullanılan korumacılık araçlarıdır, bunları anti-damping vergileri, telafi edici vergiler ve ithalatı azaltmak maksadıyla alınan geçici ve tercihli önlemler izler. Tarifeler AB ülkelerinin aldığı korumacı önlemlerin sadece yüzde 1’ini oluştururken bu oran NAFTA ülkelerinde yüzde 7, BRICS ülkelerinde ise yüzde 19’dur.

Durusoy vd. (2015:67) 2008 yılından beri AB ülkeleri tarafından uygulamaya konulan korumacılık önlemlerinin sayısının yaklaşık 700 adet olduğunu belirtir. İthalat ve ihracat kotaları ile tarifelerin yanı sıra hükümetler tarafından stratejik sektörlere kaynak ve kredi aktarılması gibi yeni korumacı yöntemler de bu sayıya dahildir. AB ülkeleri tarafından alınan ve dış ticaret, finans ve sermaye piyasalarını ilgilendiren tüm yeni korumacı önlemleri inceleyen Durusoy vd. (2015:57), korumacı ve yeni korumacı önlemlerin krizle baş etmek için uygun bir yol olmadığını ve bu tarz korumacı politikalarla krizlerin 1929 Büyük Buhranı’nda olduğu gibi tüm dünyaya yayılacağını savunurlar. Küresel ticarete korumacılığın zararlarının orta ve uzun vadede faydalarından daha fazla olduğu konusunda genel bir kanı olsa da özellikle kriz dönemlerinden sonra pek çok ülkede korumacı uygulamalar hem lobiler hem de kamuoyu baskısı ile artma eğilimindedir.

Barattieri vd. (2018:6) korumacılığın makroekonomik sonuçlarını araştırdıkları çalışmada, korumacılığın bir arz şoku gibi etki yaptığını savunurlar. Korumacılık sonucunda kısa vadede üretim düşer ve enflasyon yükselir. Korumacılığın ticaret dengesine olumlu bir etkisi olabilir. Ancak, korumacılık geçici olarak kullanılsa veya farklı döviz kuru düzenlemeleri altında uygulanırsa bile yüksek maliyetli bir dış ticaret politikasıdır.

Eichengreen (1986:60) Smoot-Hawley tarifelerinin Büyük Buhranın etkilerini daha da olumsuz hale getirmek ve ABD’nin ithalat hacminde dramatik bir düşüşe yol açmak yerine, sektörler üzerinde çok farklı olumlu etkiler yaptığını savunur. Bu tarifeler, ABD ihracatına yönelik dış talebi azaltarak Büyük Buhranın etkilerini kötüleştirmemiş, aksine makroekonomik olarak doğrudan genişlemeci bir etki yapmıştır. Eichengreen (1986:32) bu tarifelere yapılan misillemeler analiz edildiğinde de aynı argümanın geçerli olduğunu savunur. ABD tarafından uygulanan tarifelere 1980’lerde eleştirel bakmayan Eichengreen, 2016 yılında da bu pozisyonunu korumakta ve Donald Trump’ın korumacı dış ticaret politikasını desteklemektedir. Tarifeler aracılığı ile uygulanan korumacılığın likidite tuzağında kötü bir makroekonomik politika olmadığını söyleyen Eichengreen (2016:1), ABD’de mevcut olan durgunluk, yavaş büyüme ve yüzde 2’nin altında bir enflasyon oranı için ticaret anlaşmalarının çok da faydalı bir çözüm olmadığını savunur. Aksine, bu ortamda Çin

mallarına getirilen ek ithalat vergilerinin pek çok iktisatçı tarafından olumsuz bir etki olarak aktarılan ABD iç fiyatlarını yükseltmesini faydalı bulur ve bu yolla, her ne kadar tüketiciler daha fazla ödemek zorunda kalsalar da fiyatlardaki artışın deflasyonist baskıyı enflasyona çevirmesini bekler. Eichengreen (2016:1), Çin mallarına karşı uygulanacak bir tarife yükseltmesinin sadece ABD içindeki Çin mallarının ve onların ABD'li firmalar tarafından üretilen muadillerinin fiyatlarını yükselteceğini söyler. Çin'in misilleme yaptığı senaryoda da ABD iç fiyatlarındaki yükselmeyi bir sonuç olarak gösterir, ancak ABD'li ihracatçının Çin'de yaşayacağı ciro kaybı ve bunun ABD iç piyasasında yol açacağı iş kaybından hiç bahsetmez.

Korumacılık taraftarlarının genelde çok fazla söz konusu etmedikleri bir sorun da korumacılık politikalarının gelir dağılımında yol açacağı bozulmadır. Örneğin ithalat vergilerindeki artış sonucu ülke içindeki tüketici ve o girdileri ara malı olarak kullanan üreticiler bu mallar için daha fazla ücret ödemek zorunda kalırlar. Bu grupların ödediği paralar, yurt dışındaki rakiplerini bu vergiler sayesinde eleyen yurt içi üreticilerinin cebine gider. Yani korumacılık önlemleri hem piyasadaki rekabeti bozarken hem de bir grubun zararı ile diğer grubu finanse ederek gelir dağılımında adaletsizlik yaratır.

3. 2008 Krizinden Sonra Dünya Ticaretinde Korumacılık ve Yeni Korumacılık Uygulamaları

2008 krizi etkisini ilk olarak finans piyasalarında göstermeye başlamıştır. Bunu takip eden zamanlarda emek piyasaları ve uluslararası ticarete yayılan etki sonucu pek çok ülkede işsizlik artarken dış ticaret hacmi daralmıştır. Düşen üretim ve istihdam, krizin hane halkları üzerinde sert bir şekilde hissedilmesine yol açmıştır. Bu nedenle hükümetler hane halkları üzerindeki etkiyi yavaşlatacak Keynesyen kamu harcama politikalarını uygulamaya koymuşlardır. Ancak bu politikaların etkisi sınırlı olduğundan her kriz sonrası olduğu gibi pek çok hükümetin 2008 yılından itibaren de korumacılık söylemlerini gündeme getirdiği ve uygulamaya koyduğu görülür. 2008 krizi sonrası dünyada yeni korumacılık söylemlerinden ilki ABD'de ortaya çıkmış ve açıklanan ekonomik destek paketinde demir ve çelik alımlarında sadece ABD'de üretilen demir ve çeliğin satın alınması şartı konulmuştu. Yine aynı yıl İngiltere'de sendikaların yabancı işçi çalıştırılmayacağını vurgulayan söylemleri ayrı bir korumacılık önlemi olarak görülür. Fransa hükümetinin otomotiv şirketlerine vereceği destek için bu şirketlerin başka ülkelerdeki fabrikalarını kapatıp üretimlerini Fransa'ya taşımalarını şart koşması da başka bir yeni korumacılık politikasıdır (Yılmaz, 2009:2).

Dünyanın gelişmiş veya az gelişmiş tüm ülkelerini derinden etkileyen küresel krizi aşabilmek için pek çok ülke reel sektöre destek sağlamak ve istihdam yaratacak önlemler almak gibi çözümlere başvurmuştur. Her ülkenin kendi iç piyasasını, tüketici ve üreticisini korumak için aldığı bu önlemler büyük resimde karşımıza yeni bir korumacılık dalgası olarak çıkmıştır. Bu önlemler ülkeleri içe kapanmaya yöneltmiş ve serbest ticareti zedelemeye başlamıştır (Ertürk, 2017:91).

2008 küresel krizinden bu yana G20 ülkeleri tarafından alınan korumacı ve ticareti kısıtlayıcı önlemler Tablo 1'de verilmiştir. Bu önlemler incelendiğinde, ithalat vergilerinin ticarete korumacılık akımının sadece bir kısmı olduğu, ülkelerin genelde tarife dışı engeller yoluyla ticareti kısıtladığını görülür.

OECD (2018:26) raporuna göre dünya genelinde tarife dışı korumacı önlemler tarifelerin yaklaşık iki katı kadardır. Tarife dışı engeller tarifeler kadar net fark edilemediği için etkilerini tespit etmek de güçtür. Bu önlemler doğal olarak ticaretin maliyetini artıran ve hızını azaltan, zaman zaman yönünü de değiştiren engellerdir.

2008 küresel krizi pek çok yönüyle 1929 Dünya Ekonomik Buhranına benzetilmektedir. 2008 krizinin dünya ekonomisine olumsuz etkileri finansal koşullarda bozulma, toplam talepte gerileme ve küresel ticarete yavaşlama şeklinde olmuştur (Apak ve Aytaç, 2009:223). Küreselleşmenin bir sonucu olarak ülkelerin ticari ve finansal açıdan birbiri ile yüksek derecede entegre olması krizin etkilerinin hız ve şiddetini artırmıştır.

Tablo 1: 2008 Küresel Krizinden İtibaren G-20 Ülkeleri Tarafından Alınan Korumacılık Önlemleri

Korumacı Önlem Türü	Toplam
Devlet Yardımı	1476
Savunma Amaçlı Tedbir	1275
İthalat Tarifesi	759
Ticaret Finansmanı	632
Kamu İhalelerinde Yerleştirme	416
Yerleştirme Amaçlı Diğer Korumacı Önlemler	299
İhracat Vergisi veya Kısıtlaması	212
Tarife Dışı Engeller	195
Yatırım Önlemi	160
İhracat Teşvikleri (Ticaret Finansmanı Hariç)	154

Kaynak: Evenett, S. J. ve Fritz J. (2017): 40.

Öz (2009:35), ABD'nin 2008 küresel krizinin hemen akabinde dünya liderliğini sürdüreceğini ve korumacılıktan uzak bir çizgide kendisini konumlandıracağını düşünerek 2008 krizinin 1929 büyük buhranından daha kısa süreceğini öngörmüştür. Ancak, aradan geçen 8 yıllık zaman diliminde, özellikle de 2017 yılından itibaren, ABD dünyada korumacılığın lideri konumuna gelmiş ve ticari partnerleri olan Çin, AB, Meksika ve Kanada gibi ülke ve birliklere karşı tarifeleri yükseltmeye başlamıştır. ABD, 2008-2018 yılları arasında çelik sektöründe toplam 379 ayırımıcılık politika müdahalesinde bulunarak, kendisini 89 korumacı müdahale ile takip eden Hindistan'ı açık ara geride bırakmıştır (Global Trade Alert, 2018:34). Bu veriler ışığında dünyadaki serbest ticaretin geleceğinin pek de aydınlık olmayacağı çıkarımını yapmak zor değildir.

4. ABD-Çin Ticaret Savaşı

ABD'nin bugün uygulamaya çalıştığı ithalat kısıtlamalarında başarılı olmasını zor bir ihtimal olarak gören Douglas (2017:1)'a göre, günümüzde firmalar küresel tedarik zincirinin bir parçası olarak hareket etmektedir. İthalata getirilen kısıtlamalar pek çok ABD şirketi için kullanılan ara malların pahalılaşması anlamına gelir ve bu malların ihracatında da yükselen fiyatlar nedeniyle ABD'li şirketler rekabetçiliklerini kaybetme tehlikesi yaşayacaklardır. Bu nedenle korumacı politikalar ABD için 1980'lerde olduğundan daha fazla zarar verme potansiyeline sahiptir. Douglas (2017:1), ABD çelik sektöründe çalışan 147 bin işçiye faydalı olmak için çeliği girdi olarak kullanan sektörlerde çalışan 6,5 milyon kişiye zarar verileceğini savunur.

Li vd. (2018:1557) muhtemel bir Çin-ABD ticaret savaşından Çin'in refah seviyesi, GSYH'si, imalat sanayindeki istihdamı ve dış ticaretinin yüksek derecede etkileneceğini, ancak Çin'in bununla baş edebilecek güçte olduğunu belirtir. Çok ülkeli küresel bir genel denge modeli kullanarak ticaret savaşlarının etkilerini inceleyen bu çalışmanın sonuçlarına göre, tarifeler ABD tarafından tek taraflı yükseltildiği takdirde, bu durumdan ABD kazançlı çıkacaktır, ancak Çin tarafından misilleme yapıldığında ABD imalat sanayi, üretim, istihdam ve dış ticareti kayıplar yaşayacaktır. Ancak, ABD genel refah seviyesi, GSYH ve imalat dışı istihdamda iyileşmeler görecektir. Bu bulgulara göre, ülke içi istihdamı yükseltmek için Çin'e karşı bir ticaret savaşı başlatan ABD, imalat sektörlerindeki istihdamda kayıplar yaşayacaktır. Böyle bir ticaret savaşının üçüncü ülkelere olan etkisi üretim ve istihdamda düşüş, dış ticaret ve refah seviyesinde artış olarak bulunmuştur. Üçüncü ülkelerin dış ticaretindeki artışın nedeni birbirine mal satmakta zorlanan ABD ve Çinli üreticilerin yerini diğer ülke ihracatçılarına alacak olmasıdır. Ancak ticaret savaşlarının genel etkisi analiz edildiğinde dünyadaki toplam refah seviyesi, imalat sanayi üretimi ve istihdamı ve ticaret hacminin düşmesi beklenmektedir.

Dong ve Whalley (2012:2226), Çin ile ABD arasında şiddeti gittikçe artan bir ticaret savaşının Çin ekonomisine ABD ekonomisinden daha fazla zarar vereceğini belirtir. Daralan bir Çin ekonomisinin dünyada nasıl yansımaları olacağı konusu ise şimdiye kadar pek az çalışmada tartışılmıştır. Tarifeler sonucunda Çin'de iç talepte yüzde 2 azalma beklenmektedir (OECD, 2018: 33). Dünyanın en büyük ihracatçısı olan Çin'deki toplam talep gerilemesinin dünyada nasıl

yansımaları olacağı ise incelenmesi gereken bir husustur. Dong ve Whalley (2012:2226), ABD-Çin ticaret savaşında, AB ve Japonya'nın ABD ve Çin pazarlarına tercihli erişimlerinden kaynaklı bir kazanç elde edeceğini düşünür. ABD yaşayacağı pazar kaybını en uygun tarife yaklaşımı ile kazanç çevirebilir. Çin içinse maliyetleri belirleyecek olan, ticaret ortakları arasındaki ikame kolaylığı olacaktır. ABD'nin kazancı Çin mallarına ödenen para ile ABD menşeli ürünlerin satın alınması olacaktır.

OECD (2018:26) raporuna göre 2018 yılında yüzde 3,7 olan küresel GSYH büyüme hızının 2019 ve 2020 yıllarında yüzde 3,5 seviyesine inmesi beklenmektedir. Ülkelerin istihdam artışı ve belirli makroekonomik politikalarla büyümeyi desteklemesi bu düşüşü yavaşlatsa da özellikle uluslararası ticaret alanındaki belirsizlik ve gerilim, sıkı mali koşullar ve yüksek petrol fiyatları bu düşüşü hızlandıracaktır. 2018 yılında ABD tarafından başlatılan tarife yükseltmelerine Çin başta olmak üzere diğer ülkeler misilleme yapmaya başlamıştır. Çin ile ABD arasındaki tarifeler konusunda çözüm yolunun oldukça uzun olduğunu belirten ABD yönetimi, bu tarifeler sayesinde ABD hazinesine milyarlarca dolar akmasından oldukça memnun görünmektedir. Ancak bu çözümsüzlük ve ticaret savaşlarının etki alanının genişleme endişesi dünyadaki belirsizliği artırmakta ve bu durum işletmelerin yatırım ve ihracat kararlarını etkilemektedir. ABD tarafından 2018 yılı sonuna kadar yüzde 10 olarak belirlenen bazı vergiler 2019 yılı itibarıyla yüzde 25 seviyesine çıkarılmıştır. 2018 yılında küresel ticaret hacminde bir daralma yaşandığını belirten OECD (2018:13), artan korumacılığın asıl etkilerinin gecikmeli olarak görüleceğini iddia eder.

Dünyada esen korumacılık rüzgarlarının ticaret savaşlarına doğrudan taraf olmayan gelişen ekonomileri zorlayarak, bu ülkelerin büyümelerini yavaşlattığı ve bu ülke paralarına bir baskı oluşturduğu da gözlemlenmektedir. OECD ekonomilerinin 2018 yılında ortalama yüzde 2,5 oranında büyümesi beklenirken, uluslararası ticaret ortamındaki belirsizlikler sonucunda bu büyüme oranının 2019-2020 yıllarında yüzde 2'ye düşeceği tahmin edilmektedir. AB ülkeleri için ise 2018 yılında yüzde 2 olarak beklenen büyüme oranı 2019-2020 yıllarında yüzde 1,5 olarak tahmin edilmektedir. OECD tahminlerine göre Çin, Hindistan ve Brezilya gibi BRICS ülkelerinde de büyümede yavaşlama beklenmektedir.

Yükseltelen tarifelerin iç fiyatları yukarı çektiği ABD ekonomisinde manşet enflasyon ve çekirdek enflasyondaki artışın ilerleyen zamanlarda da sürmesi kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu durumu Eichengreen (2016:1) gibi bazı ekonomistler, ABD'de zaten deflasyonist bir ortam olduğu için iyi bir haber olarak yorumlarlar. 2018 yılı verileri ABD TÜFE'sinin son 10 yılın en yüksek seviyelerinde olduğunu gösterir. Ticaret savaşlarının ana aktörü olmayan gelişen ülke ekonomilerinde de enflasyon yükselmeye devam etmektedir. 2018 yılında uygulamaya konulan pek çok tarifelerin etkileri dünya genelinde henüz tam olarak hissedilmemiş, şu an sadece ABD'de yükselen fiyatlar olarak kendini göstermeye başlamıştır. Yükselen tarifeler, Çin'de ise ihracatta düşme olarak sonuçlanmıştır. Tarifeler ve misillemeler sonucunda hem ABD hem de Çin'de üretimde daralma beklenmektedir. 2020-2021 yılları için bu tarifelerin Çin'deki etkisi üretimde yüzde 0,2-0,3 oranında bir düşmeye tekabül edecek, dünya ticareti de bu dönemde yüzde 0,4 daralacaktır (OECD, 2018:24).

ABD'nin 2019 yılı başında tarife seviyesini yüzde 10'dan yüzde 25'e çıkarması ve Çin'in buna aynı oranda misilleme yapması sonucunda artan gerginlik yatırım ortamını daha da olumsuzlaştırarak üretimdeki düşüşü sertleştirecektir. ABD'de azalan yatırımlar Kanada, Meksika ve AB gibi ABD'nin yakın ticaret partnerlerinin kararlarını da etkileyecektir. Kendi yatırımcısını ülkesine davet eden ve başka ülkelerdeki yatırımlarını azaltmasını bekleyen bir yönetime diğer ülkelerin de benzer şekilde reaksiyon göstermesi, dünyada ticaret savaşları ile birlikte finansal korumacılıkta da bir artış eğilimi doğuracaktır. Bu da ikinci dünya savaşından itibaren kurulmaya çalışılan serbest küresel ticaret sisteminin artık başka bir şekle dönüşmeye başladığını göstermektedir.

4.1. Ticarete Yeni Korumacılığın Dünya Ekonomisine Yansımaları

In Focus (2018:1)'a göre Kanada ekonomisi için Meksika, Kanada ve ABD arasındaki üçlü otomobil ticaretinin bozulmasından daha riskli bir durum yoktur ve bu durum şu an tehlike altındadır. Bölgedeki araba imalatı bu üç ülke arasında parçaların ve kısmi montajın pek çok defa sınır değiştirmesi üzerine kurulmuştur. Bu çalışmaya göre ticaret açıkları ekonomik gelişme yolunda bir engel değildir, bilakis ticaret savaşları ABD ekonomisi ve tüketicileri için olumsuz sonuçlar üretmektedir. Ticaret savaşları ile bir yandan bazı endüstrilerdeki üretici ve işçiler korunurken, yükselen tarifeler genel ve çok daha büyük bir kitleye olumsuz etki yapar. Bir yandan tarifelere muhatap olan sektörlerde fiyatlar artar ve üretim daha pahalı hale gelir, diğer yandan ABD ihracat mallarının da fiyatları yükselerek dünya pazarlarında rekabet gücü azalır. Sadece iki ülke arasında başlasa bile ticaret savaşlarının domino etkisi yapması da beklenen bir durumdur.

1946 yılından itibaren küresel ölçekte gümrük tarifelerini düşüren GATT, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne dönüşmüş, ancak DTÖ 2008 yılından itibaren ortaya çıkan korumacı ve yeni korumacı önlemlere bir çözüm üretmez duruma gelmiştir. Küresel serbest ticaretin bir savunucusu hatta garantörü konumunda olan ABD'nin artık korumacılığın bayraktarlığını yapıyor olması DTÖ'nün yaptırım gücünü oldukça zoramaktadır. Gelişmekte olan ülkeler tarafından eskiden beri ABD ve büyük güçlerin çıkarlarını korumakla suçlanan DTÖ, gelinen noktada ABD'nin kasvetli korumacılığa bürünmesiyle birlikte ciddi bir çözümsüzlük içine girmiştir.

Babacan (2018:45)'a göre kısa vadede daha çok ABD ve Çin ekonomilerini etkileyecek olan küresel ticaretteki gerilimler bir ticaret savaşına dönüştüğünde emtia ticaretinin tüm paydaşlarını bekleyen riskler söz konusu olacaktır. Korumacı tedbirlerden etkilenen şirketlerin yatırım planlarında küresel belirsizlikten kaynaklanan yavaşlama, zaten daralan toplam talep ve arz koşullarına ve yükselen enflasyona eklendiğinde küresel olarak pek iç açıcı olmayan bir tablo ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu noktada ülkelerin uygulayacakları para politikaları ile bu risklere karşı savaşmaları gerekecektir. Diğer yandan tarifeleri yükselten ülkeden başka pazarlara yönelmek zorunda kalan ihracatçıların, ABD'de çelik ithalatına getirilen ek vergi örneğinde olduğu gibi, yeni pazarlar bulma ve bu pazarlarda yer kapma yarışı dünyada pek çok dengenin tekrar kurulmasını zorunlu hale getirecektir.

5. Ampirik Çalışma ve Yöntem

5.1. Ekonomi ve Ticaret Politikasındaki Belirsizlik

Belirsizliğin ekonomiye olan etkisi uzun süredir çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmaktadır. Bu konuda daha önce yapılan çalışmalar arasında fiyatlar ile ilgili belirsizlik şoklarının etkisini inceleyen Dixit (1989:620-638) ve döviz kurları ile ilgili belirsizlik şoklarını inceleyen Baldwin ve Krugman (1989:635-654) bulunur. Son zamanlarda ise belirsizlik şoklarının etkilerini makroekonomik çerçevede inceleyen zengin bir literatür oluşmuştur. Bloom (2009:631-682)'un, belirsizliğin ekonomik koşullara olan etkisini incelediği makalesiyle başlayan bu literatürün devamında, Colombo (2013:39-42) ABD kökenli belirsizlik şoklarının Avrupa Birliği ekonomilerinin üretim ve fiyat verilerine olan etkisini incelemektedir. Biljanovska vd. (2017:26-28) ise ülkelerdeki belirsizlik şoklarının diğer ekonomilerin koşullarını olumsuz yönde etkileyebileceğini ortaya koymuşlardır.

Genel ekonomik belirsizliğin alt kategorisi olan ticaret politikası belirsizliği konusu da çeşitli araştırmacılar tarafından teorik çerçevede tartışılmıştır. Örneğin Handley ve Limao (2015:189-215), firma düzeyinde ihracat verilerini kullanarak ve ticaret politikası belirsizliği konusunda heterojen bir firma modeli geliştirerek, Portekiz'in 1980'lerde Avrupa Topluluğuna katılımını ve belirsizliğin ihracat ve yatırıma olan etkisini incelemişlerdir. Benzer bir çalışma olan Handley (2014:63) ticaret politikası belirsizliğinin ihracatçıların dünya piyasalarına erişimine olumsuz etki yaptığını ortaya koymuştur.

Baker vd. (2016:1593–1636) tarafından ekonomik belirsizliği ölçmek ve tanımlamak için geliştirilen ekonomik belirsizlik endeksi bu yönde olumlu bir gelişme teşkil eder. Belirsizlik konusunda farklı bağlamlarda kullanılan verilere daha çok gelişmiş ülkeler için kullanılan ve volatilitiyi ölçen volatilité endeksi VIX (Volatility Index) ve tahvil spread'leri örnek olarak verilebilir.

Baker vd. (2016:1593–1636) tarafından geliştirilen ekonomik belirsizlik endeksi, belirsizlik ve belirsizlikle ilgili ifadelerin haberlerde hangi sıklıkta geçtiğini ölçerek oluşturulan bir endekstir. Son yıllarda birçok çalışmada kullanılan bu endeks (Mensi vd. (2014:1-17), Christou vd. (2017:92-100)) ekonomik aktörler tarafından algılanan belirsizliği yansıtmakla beraber bazı ülkeler için alt kategorilere de ayrılmıştır. Bu çalışmada gazetelerde ticaret politikaları belirsizliği ile ilgili olan haberlerden oluşturulmuş alt kategori kullanılacaktır.

5.2. Model

Ticaret politikalarındaki belirsizlik ekonomilerin reel ve finansal piyasaları üzerinde olumsuz baskıları beraberinde getirmektedir. Bu etkiyi ölçmek amacıyla bu çalışmada iki ülke grubu için panel vektör otoregresyon (PVAR) yöntemi ile iki farklı model tahmininde bulunulacaktır. Chamberlain (1982:5-46) ve Holtz-Eakin vd. (1988:1372-1385) gibi çalışmalarla literatüre giren PVAR modelleri önceleri mikroekonomik çalışmalarda kullanılırken son senelerde çeşitli makroekonomik analizlerde de sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Bu modeller Canova vd. (2007:853-857) tarafından G-7 ülkelerinde iş döngülerinin analizinde, Koop ve Korobilis (2016:116-121) tarafından Avrupa Birliği borç krizinin analizinde kullanılmıştır. Birinci modelde (Denklem 1) gelişmiş ülkeleri inceleyen ve ABD ve Japonya'dan oluşan bir panel veri seti için iki ülkedeki ticaret politikaları belirsizliğinin reel ekonomi ve hisse senedi piyasalarına olan etkisi ölçülmektedir.

$$Y_{it} = A_i + B_{c,t} + C_i Y_{it-1} + e_{it} \quad (1)$$

Denklem (1)'e göre Y_{it} içsel değişkenler vektörü, A_i sabit etkiler vektörü, $B_{c,t}$ ülkeye özgü kukla değişken vektörü, C_i gecikmelerdeki eğimlerin matris polinomu ve e_{it} hata terimlerinin eş zamanlı kovaryans matrisidir. Modelin tanımlaması Cholesky ayrıştırma yöntemi ile sağlanmaktadır. İçsel verileri içeren matris ise iki ülke için ticaret politikası belirsizliği (TPB), hisse senedi piyasaları endeksi (HP) ve temel bileşen (TB) verilerinden oluşmakta ve $Y_t = (TPB, HP, TB)$ şeklinde ifade edilmektedir. 2008 küresel finansal kriz öncesi ve sonrasını ayrı ayrı incelemek amacıyla modelin tahmini 1987:1-2018:9, 1987:1-2007:12 ve 2007:12-2018:9 aralıkları için yapılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerin analiz edildiği ve BRICS-T ülkelerinden oluşan panelde farklı veriler kullanılmıştır. Bu modelde (Model 2), içsel veri olarak Merkez Bankası politika faizi, TÜFE, sanayi üretim endeksi ve ticaret dengesi, dışsal veri olarak ABD'nin ticaret politikaları belirsizliği verisi kullanılmaktadır. Dışsal veri içeren panel vektör otoregresyon (PVARX) modeli şu şekildedir:

$$Y_{it} = A_i + B_{c,t} + C_i Y_{it-1} + D_i X_t + e_{it} \quad (2)$$

Denklem (2)'de X_t dışsal değişkeni ifade etmektedir. Ekonomilerin yurtdışında meydana gelen ticaret belirsizliğine gösterdikleri reaksiyonu incelemek için dışsal veri olarak ABD'nin ticaret belirsizliği verisi kullanılacaktır. Literatür taramasından elde edilen bulgular bu tercihi destekler niteliktedir. ABD gibi dünya siyaseti ve ticaretinde çok etkili olan büyük bir ülkenin dış ticaret politikasındaki belirsizlik, başta ticaret partnerleri olmak üzere üçüncü ülkelere de yayılan bir etki göstermeye başlamış ve bu etkinin şiddeti zamanla artmaya başlamıştır. Birinci modelde olduğu gibi finansal kriz öncesi ve sonrasını ayrı ayrı incelemek için ikinci modelde 1998:1-2018:9, 1998:1-2007:12 ve 2008:1-2018:9 aralıkları analiz edilecektir. Verilerin durağan olmadığı durumlarda farkları alınmıştır. İki model için de Schwarz bilgi kriterine göre optimal gecikme uzunluğu dört olarak belirlenmiştir.

Sims (1980:1-48)'den itibaren kullanılan vektör otoregresyon modellerinin bir versiyonu olan PVAR ve PVARX modelleri, ülke gruplarının farklı şoklara karşı dinamik analizlerinde sıklıkla kullanılmıştır. Bu konuyu incelerken PVAR ve PVARX modellerinin kullanılmasının sebebi şöyle açıklanabilir: bu modeller verilerin şoklandıkları zaman verdikleri tepkileri dinamik bir düzen

içerisinde incelemeye ve çok kısıtlayıcı varsayımlar yapmadan konunun incelenmesine izin vermektedir.

5.3. Veri

5.3.1. Belirsizlik verisi

Çalışmanın gelişmiş ekonomilerdeki ticaret politikası belirsizliğinin etkisini inceleyen kısmında, ekonomik belirsizlik endeksinin ticaret ile ilgili belirsizliği ölçen alt kategorisi ABD ve Japonya için kullanılmaktadır. Belirsizlik verisinin ticaret ile ilgili kategorisi sadece bu iki ülke için mevcuttur, bu nedenle bu iki ülkenin verisi 1987-2018 tarihleri için analizde kullanılacaktır. Hisse senedi piyasaları verileri OECD'nin veri tabanından alınmıştır. Modelde kullanılan ortak faktör verisini oluşturmak ve temel bileşeni elde etmek için iki ülkenin Merkez bankalarının politika faiz oranları, enflasyon oranı, sanayi üretimi endeksi ve nominal efektif döviz kuru kullanılmaktadır. ABD için sanayi üretimi, enflasyon ve politika faiz oranı verileri ABD Merkez Bankası FED veri tabanından, Japonya için sanayi üretim verisi OECD veri tabanından, enflasyon ve politika faiz oranı verileri Japonya Merkez Bankası'ndan, iki ülke için nominal efektif döviz kuru verisi BIS'ten elde edilmiştir.

5.3.2. Diğer veriler

BRICS-T ülkelerinin incelendiği analizin ikinci kısmında panel VAR modelinde reel ekonomiyi ölçen merkez bankası politika faiz oranları, enflasyon, sanayi üretimi ve ticaret dengesi verileri kullanılmaktadır. Veriler, Merkez Bankaları (Brezilya ticaret dengesi), Çin Ulusal İstatistik Bürosu (Çin ticaret dengesi), OECD veri tabanı (Hindistan, Rusya ve Güney Afrika ve Türkiye için ticaret dengesi, tüm ülkeler için TÜFE) ve Uluslararası Para Fonu'nun IFS veri tabanından (diğer tüm parasal toplamlar için) elde edilmiştir. OECD veri tabanlarından üretim verisi olarak Brezilya, Hindistan, Rusya ve Türkiye için sanayi üretim endeksi, Güney Afrika için üretim endeksi alınmıştır. Çin'in sanayi üretim endeksi Global Financial Data (GFD) ve Çin Ulusal İstatistik Bürosu'ndan alınmıştır. Analizde kullanılan veriler 1998 senesine kadar aşırı volatilité gösterdiği için Model 2'de 1998-2018 aralığı incelenecektir.

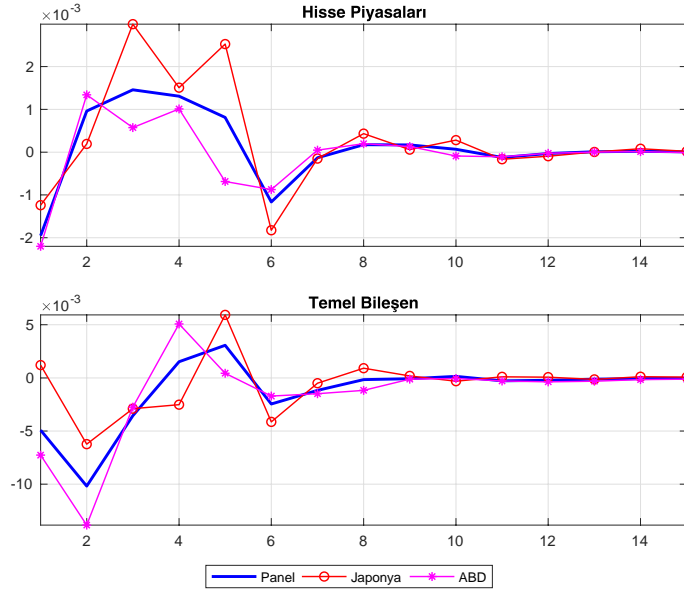
6. Bulgular

VAR modellerinde tahmin edilen katsayıların çok fazla olması sebebiyle, etki analizi daha çok hata terimlerinin şoklanmasını gösteren etki-tepki fonksiyonlarıyla yapılmaktadır. İki model için kullanılan etki-tepki fonksiyonlarının ticaret belirsizliği verisine olan etkisini gösteren grafikler bu kısımda incelenecek ve yorumlanacaktır.

6.1. Gelişmiş Ülkeler Ticaret Politikası Belirsizliğinden Nasıl Etkilenir: ABD ve Japonya Örneği

Finansal piyasaları ve reel ekonomiyi temsil eden verilerin kullanılarak ABD ve Japonya ekonomilerinde ticaret politikası belirsizliğinin etkisinin incelendiği Model 1'in bulguları Grafik 1'de gösterilmektedir.

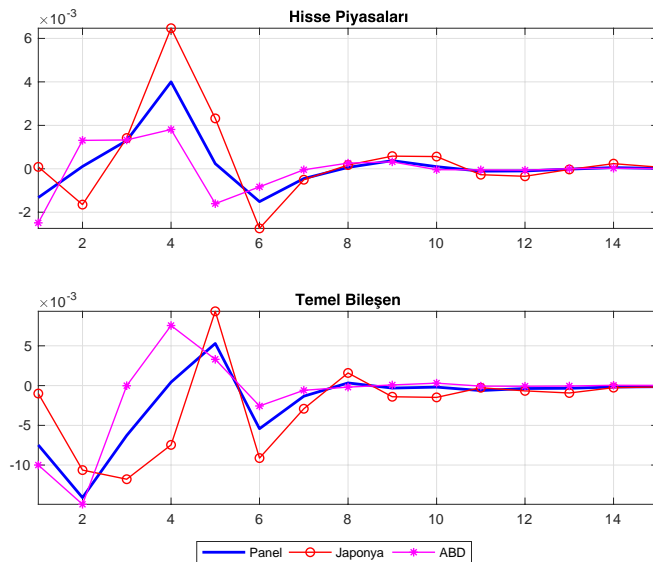
Grafik 1: ABD ve Japonya, 1987-2018

Kaynak: Yazarlar

Grafik 1’de görüldüğü üzere 1987-2018 aralığı incelendiğinde, belirsizliğin hisse senedi piyasalarına olan etkisi iki ülke ve panel için negatif olarak başlayıp, birinci aydan sonra pozitif alana geçiş yapmakta, beşinci aydan sonra tekrar negatif alana geri dönmektedir. Reel ekonomiyi temsil eden temel bileşen verisinin tepkisi de benzer bir şekilde negatif alanda başlayıp, üçüncü aydan sonra pozitif alana geçmekte, beşinci aydan sonra tekrar negatif olarak ortaya çıkmaktadır.

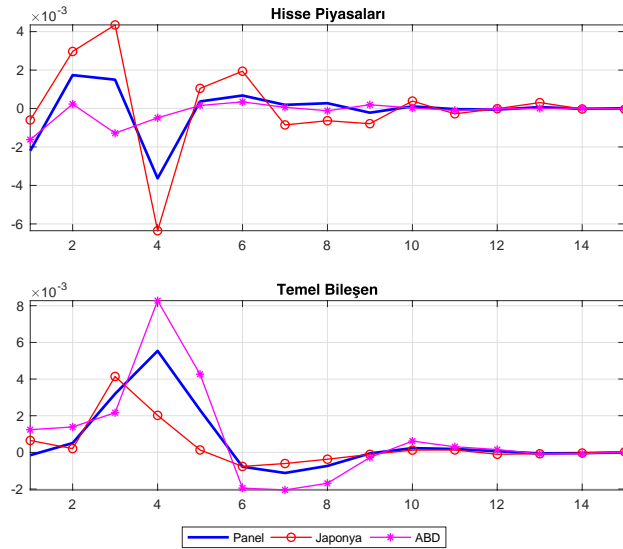
Grafik 2: ABD ve Japonya, 1987-2007

Kaynak: Yazarlar

2008 yılı öncesinde ticaret politikasındaki belirsizliğin hisse senedi piyasalarına olan etkisi, bütün zaman aralığının incelendiği tahminlere benzer bir şekilde ilk ay negatif olup, sonrasında beşinci aya kadar pozitif kalmakta, sonraki aylarda tekrar negatif alana geçmektedir. Grafik 2'ye göre belirsizliğin reel ekonomiye etkisi ABD için üçüncü aya, Japonya için beşinci aya kadar negatif olup, sonrasında kısa bir süre için pozitif alana ve tekrar negatif alana geçmektedir.

Grafik 3: ABD ve Japonya, 2008-2018

Kaynak: Yazarlar

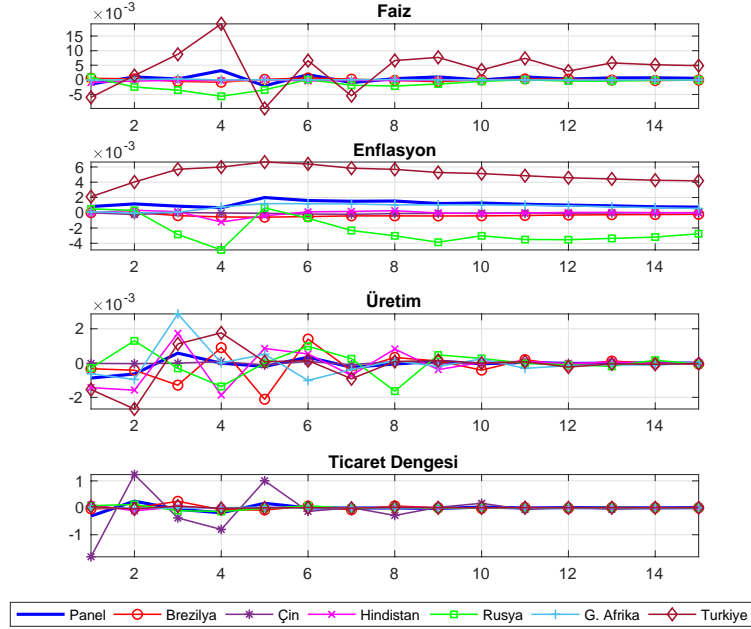
2008 sonrasının incelendiği süre zarfında belirsizliğin hisse senedi piyasalarına olan etkisi her iki ülke için önce yükseliş, sonrasında düşüş olarak ortaya çıkmakta, Japonya'da bu etki ABD'ye kıyasla daha şiddetli olmaktadır. Son olarak bu süreçte belirsizliğin reel ekonomiye olan etkisi, iki ay haricinde genel anlamda negatif olmaktadır. Özetle, ticaret politikaları belirsizliğinin gelişmiş ülkelerde hisse piyasalarına olan etkisi karışık olup, bu etki Japonya piyasaları üzerinde daha net görülmektedir. Aynı zamanda belirsizliğin reel ekonomi üzerinde olan etkisi ABD'de (özellikle 2008 yılı sonrasında) çok daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, 2008 krizinin ABD kaynaklı olması nedeniyle ABD'nin reel ekonomisini daha belirgin şekilde etkilemesi, Japonya'yı ise öncelikle finansal piyasalar üzerinden etkilemesi olabilir.

6.2. Ticaret Politikası Belirsizliğinin BRICS-T Ekonomilerine Etkisi

Bu kısımda BRICS-T ekonomilerini etkileyen, dışsal veri olarak ele aldığımız ABD ticaret politikaları belirsizliği verisinin etkisi üç zaman aralığı (1998:1-2018:9, 1998:1-2007:12 ve 2008:1-2018:9) için incelenecektir.

Grafik 4'te görüldüğü üzere 1998-2018 yılları arasında faiz oranları ABD kaynaklı ticaret belirsizliğinden en çok Türkiye'de etkilenmektedir. Bu etki genel anlamda faiz oranlarının artışı olarak ortaya çıkmakta beraber, Rusya'da faizlerin düşmesi olarak görülmektedir. Benzer bir etki enflasyon için de ortaya çıkmaktadır: Türkiye'de ticaret politikasındaki belirsizlik enflasyon oranını belirgin bir şekilde artırmakta, Rusya'da ise enflasyon oranını düşürmektedir. Üretim açısından belirsizliğin etkisi panel için düşüş olarak, sonraki dönemlerde ise düşüş ve artış olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte belirsizliğin ticaret dengesine etkisi en çok Çin'de hissedilmektedir. Bu etki diğer ülkelerde önce negatif, sonrasında pozitif olarak ortaya çıkarken Çin'de şiddetli iniş ve çıkışlar olarak kendini göstermektedir.

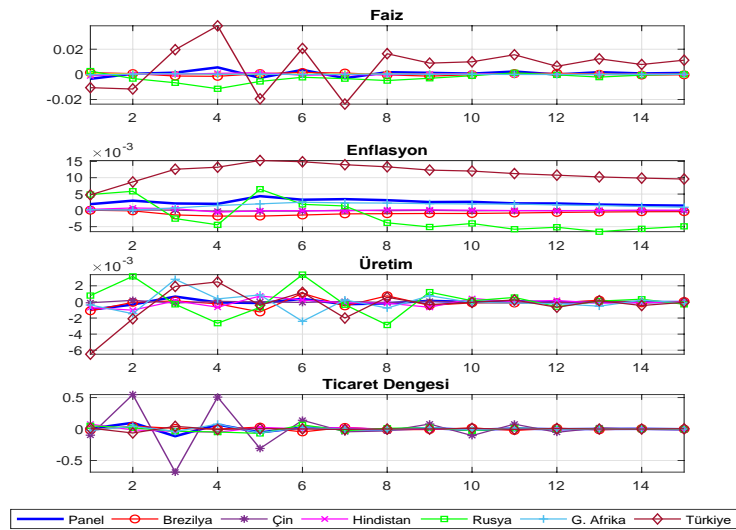
Grafik 4: BRICS-T, 1998-2018

Kaynak: Yazarlar

1998-2008 yıllarının incelendiği Grafik 5'teki bulgular bütün zaman aralığında benzer dinamikleri ortaya koymaktadır: faiz ve enflasyon oranları Türkiye'de ve Rusya'da en çok tepki verirken, Türkiye'de bu tepki genel anlamda oranların yükselmesi, Rusya'da ise oranların azalması olarak ortaya çıkmaktadır. Üretimde ise en çok düşüş yaşayan ülke Türkiye, en çok artış gösteren ülke Rusya olurken, diğer ülkelerde bu etki daha az belirgindir. Ticaret dengesi en çok etkilenen ülke yine Çin olmaktadır.

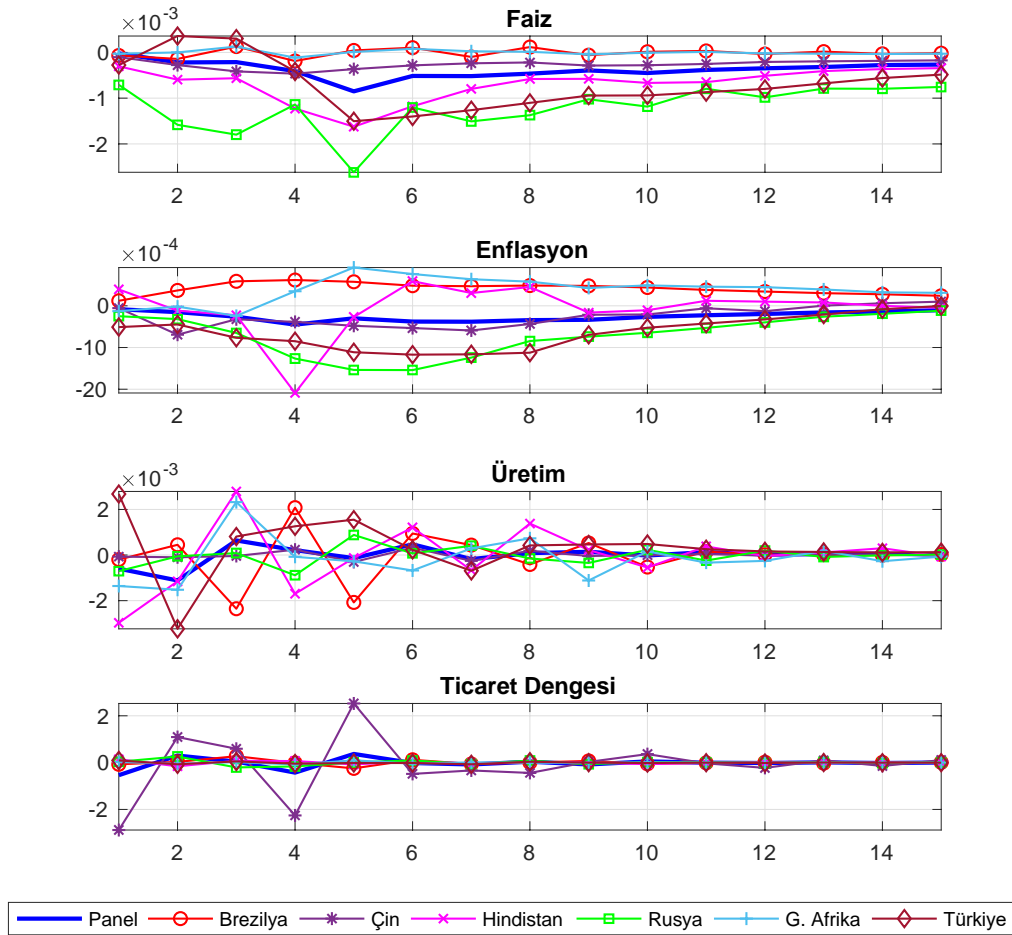
Grafik 5: BRICS-T, 1998-2008

Kaynak: Yazarlar

2008 krizi sonrasında incelendiği Grafik 6'da görüldüğü üzere belirsizliğin artması bütün ülkelerin faiz oranlarında negatif bir tepkiye sebep olmakta, bu tepki en şiddetli olarak Rusya'da ortaya çıkmaktadır. Enflasyon oranları bu süre zarfında Brezilya, Güney Afrika ve Hindistan'da ortalama olarak artmakta iken diğer ülkelerde düşmektedir. Üretim, belirsizliğin artması sonucunda panel için ilk üç ay zarfında düşüş, sonraki aylarda hafif artış sergilemektedir. Son olarak ticaret dengesi, diğer zaman dilimlerinde olduğu gibi en çok Çin'de etkilenmekte, Brezilya ve Rusya'da ilk aylarda artış, sonraki aylarda düşüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Güney Afrika ve Türkiye'de ise ticaret dengesinin tepkisi sınırlı olup daha çok negatif alandadır.

Grafik 6: BRICS-T, 2008-2018

Kaynak: Yazarlar

Bu makalenin bulguları literatürde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin belirsizlikten nasıl etkilendiklerini inceleyen çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir. Örneğin Akıncı (2013:361) çalışmasında PVAR modelini kullanarak yükselmekte olan ekonomilerin çeşitli küresel risk şoklarından etkilenebileceklerini ortaya koymuştur. Carrière-Swallow ve Céspedes (2013:324) reel ekonominin yükselmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere kıyasla belirsizlikten daha çok etkilendiğini öne sürmüştür. Bhattarai vd. (2019:39-40) ise ABD kaynaklı belirsizlik şoklarının gelişmekte ve yükselmekte olan ülkelerin reel ekonomilerini ve finansal piyasalarını olumsuz anlamda etkilediğini göstermiştir.

7. Sonuç

Küresel ticarete 2008 krizinden sonra reel ekonomide ve hane halklarında hissedilen olumsuz etkiler ülkeleri bir yandan iç piyasa ve istihdamlarını korumaya itmiş, bir yandan da diğer ülkelerin yapacağı misillemelere karşı tedbirli olmalarını gerektirmiştir. Bu şartlar altında tarife gibi tam korumacı olan önlemler yerine yerli üretici ve ihracatçıyı destekleyen ve ülkelerin ihracat performansını artıracak önlemler önem kazanmıştır. Bütün resme bakıldığında 2008 yılından beri dünyada pek çok ülkede alınan korumacı önlem sayısı oldukça yüksek olsa da 2018 yılına kadar ticaret savaşları terimini kullanmayı gerekli kılacak bir durum olmamıştır. Ancak 2017 yılında değişen ABD yönetimi, ABD'nin cari açık verdiği başta Çin olmak üzere bazı ülkelere karşı pek çok fasılda, alüminyum ve çelik gibi sektörlerde ise dünyadaki tüm ülkelere karşı tarife yükseltme yoluna gitmiş ve uluslararası ticarete misillemeler dönemi başlamıştır. Korumacılık korumacılığı doğuran bir olgudur. Bu nedenle herhangi bir taraf frene basmadığı sürece ticaret savaşlarının geniş bir coğrafyaya yayılması çok da zor değildir.

Bu çalışma korumacılık ve yeni korumacılık kavramları ışığında dünya ticaretinde özellikle 2008 yılından beri ortaya çıkan paradigma değişikliğini ve bunun ülke ekonomilerine olan etkisini incelemektedir. Adam Smith ve David Ricardo'dan beri geliştirilen serbest ticaret söyleminin içinden geçmekte olduğu dönüşümün irdelendiği bu çalışmanın ampirik kısmında ticaret politikasındaki belirsizliklerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerine olan etkisi analiz edilmiştir. Birçok ülkede iç ve dış politikanın bir aracı olarak kullanılmaya başlanan ticari ve finansal korumacılık bütün dünya ekonomilerini etkilemekte, üretim, istihdam, ticaret ve diğer makroekonomik değişkenler üzerinde olumsuz baskı yapmaktadır.

Gelişmiş ülkeleri temsilen ABD ve Japonya'ya, yükselmekte olan ülkeleri temsilen BRICS-T ekonomilerini ele alan bu makale, hem gelişmiş ülkelerde hem de yükselmekte olan ülkelere finansal ve reel ekonomi değişkenlerinin belirsizlikten etkilendiğini göstermektedir. Japonya'da hisse senedi piyasaları, ABD'de ise reel ekonomi belirsizlikten daha büyük oranda etkilenmektedir. Bu makalenin bulguları Japonya ve ABD'de meydana gelen oynaklıkların diğer ekonomilere olan etkisini ortaya koyan Ng (2006:230-231) ve Miyakoshi (2003: 390-395) gibi çalışmaları desteklemektedir. Ayrıca, ABD kaynaklı ticaret politikası belirsizliklerinin Çin Halk Cumhuriyeti'ni daha çok dış ticaret dengesi bakımından, Türkiye'yi ise enflasyon açısından olumsuz etkilediği görülmektedir. Diğer ülkelerde ise dış ticaret politikası belirsizliği en çok üretim ve enflasyon üzerinden baskı yapmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisi konumunda olan ABD'den gelen haberlerin dünya ekonomisini nasıl etkilediğini gösteren Nikkinen vd. (2006:100-102)'ni destekleyen bu çalışmanın bulguları ticaret savaşlarının sonuçlarının çok boyutlu olduğunu göstermektedir.

Ticari ve finansal entegrasyonun bu kadar yüksek olduğu günümüzde ülkelerin dünya ticaretindeki payı ile orantılı bir şekilde bu savaşlardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Ancak buna rağmen her ülke en zayıf veya diğer ülkelere en bağımlı olduğu noktadan daha çok kaybedeceğini düşünerek uygun önlemler almalıdır. Örneğin, bir ihracat devleti olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin en fazla dış ticaret dengesinin, Türkiye'de ise enflasyonun ticaret savaşlarından fazla etkileniyor olması üzerinde düşünülmesi ve uygun politikalar geliştirilmesi gereken bir husustur.

Kaynakça

- Akinci, Ö. (2013). Global Financial Conditions, Country Spreads and Macroeconomic Fluctuations in Emerging Countries. *Journal of International Economics*, 91(2), 358-371.
- Apak, S. ve Aytaç, A. (2009). *Küresel Krizler Kronolojik Değerlendirme ve Analiz*. Avcıol Basın Yayın: İstanbul.
- Bussiere, M., Perez-Barreiro, E., Straub, R. ve Taglioni, D. (2010). Protectionist Responses to the Crisis. Global Trends and Implications. *European Central Bank Occasional Paper Series*, 110.

- Babacan, M. (2018). *Amerika'da Asya Dramı: Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları*. Çerçeve, Mayıs–Haziran 2018, 38-48.
- Baker, S. R., Bloom, N., ve Davis, S. J. (2016). Measuring Economic Policy Uncertainty. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1593-1636.
- Baldwin R. E. (1986). The New Protectionism: A Response to Shifts in National Economic Power. NBER Working Paper Series, Working Paper No. 1823.
- Baldwin, R. ve Krugman, P. (1989). Persistent Trade Effects of Large Exchange Rate Shocks. *The Quarterly Journal of Economics*, 104(4):635-54.
- Barattieri, A., Cacciatore M. ve Ghironi F. (2018). Protectionism and the Business Cycle. Çalışma Makalesi <http://faculty.washington.edu/ghiro/BCG.pdf>, Erişim: 22.11.2018
- Bhattarai, S., Chatterjee, A., ve Park, W. Y. (2017). Global Spillover Effects of US Uncertainty. Çalışma Makalesi https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3072128, Erişim: 22.11.2018
- Biljanovska, N., Grigoli, F., ve Hengge, M. (2017). Fear Thy Neighbor: Spillovers from Economic Policy Uncertainty. *International Monetary Fund*.
- Bircan M. B. (2016). Kur Savaşlarının Gelişimi ve Kur Savaşları Perspektifinden Türkiye. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bloom, N. (2009). The Impact of Uncertainty Shocks. *Econometrica*, 77(3), 623-685.
- Canova, F., Ciccarelli, M., ve Ortega, E. (2007). Similarities and Convergence in G-7 Cycles. *Journal of Monetary economics*, 54(3), 850-878.
- Carrière-Swallow, Y., ve Céspedes, L. F. (2013). The Impact of Uncertainty Shocks in Emerging Economies. *Journal of International Economics*, 90(2), 316-325.
- Chamberlain, G. (1982). Multivariate Regression Models for Panel Data. *Journal of Econometrics*, 18(1), 5-46.
- Chang, H. J. (2015). *Sanayileşmenin Gizli Tarihi*, Efil Yayınevi.
- Chunding, L., Chuantian, H. ve Chuangwei, L. (2018). Economic Impacts of the Possible China–US Trade War, *Emerging Markets Finance and Trade*, 54:7, 1557-1577.
- Colombo, V. (2013). Economic Policy Uncertainty in the US: Does It Matter for the Euro Area? *Economics Letters*, 121(1), 39-42.
- Dixit, A. K. (1989). Entry and Exit Decisions under Uncertainty. *Journal of Political Economy*, 97(3):620-38.
- Dong, Y. ve Whalley, J. (2011). Gains and Losses from Potential Bilateral US-China Trade Retaliation. *NBER Working Paper*, 17366.
- Douglas, A. I. (2017). The False Promise of Protectionism Why Trump's Trade Policy Could Backfire", *Foreign Affairs*, Mayıs/ Haziran 2017.
- Durusoy, S., Sica, E. ve Beyhan, Z. (2015). Economic Crisis and Protectionism Policies: The Case of the EU Countries. *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 5, No. 6(1), 57-68.
- Eichengreen, B. (1986). *The Political Economy of the Smoot-Hawley Tariff*. NBER Working Paper Series. Working Paper No: 2001.
- Eichengreen, B. (2016). *What is the Problem with Protectionism?* Project Syndicate
- Ertürk, E. (2010). *Uluslararası İktisat Teori ve Politika*, Alfa Yayınları: İstanbul.

- Ertürk, N. (2017). Ticaret Savaşları ve Dünya Ekonomisine Etkileri, *Fiscaoeconomia*, 1(2), 88-112.
- Evenett, S. J. ve Fritz J. (2018). *Going Spare: Steel, Excess Capacity, and Protectionism*, The 22nd Global Trade Alert Report.
- Evenett, S. J. ve Fritz J. (2017). *Will Awe Trump Rules?*, The 21st Global Trade Alert Report.
- Grossman, G. ve Helpman, E. (1994). Protection for Sale. *The American Economic Review*, 84(4), 833-850.
- Handley, K. (2014). Exporting under Trade Policy Uncertainty: Theory and Evidence. *Journal of International Economics*, 94(1), 50-66.
- Handley, K. ve Limao, N. (2015). Trade and Investment under Policy Uncertainty: Theory and Firm Evidence. *American Economic Journal: Economic Policy*, 7(4), 189-222.
- Holtz-Eakin, D., Newey, W., ve Rosen, H. S. (1988). Estimating Vector Autoregressions with Panel Data. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1371-1395.
- In Focus (2018). *The Quarterly Commentary*. Volume 1(1). Independent Accountants' Investment Council Inc.
- Kalaycı, İ. (2011). 2008 Küresel Finans Krizi Sonrasında Dış Ticarete Korumacılık: Paradigma Kayması (mı?). *Maliye Dergisi*, 161, 76-104.
- Koop, G., ve Korobilis, D. (2016). Model Uncertainty in Panel Vector Autoregressive Models. *European Economic Review*, 81, 115-131.
- Li C., He C., ve Lin C. (2018). Economic Impacts of the Possible China–US Trade War, *Emerging Markets Finance and Trade*, 54(7), 1557-1577.
- Miyakoshi, T. (2003). Spillovers of stock return volatility to Asian equity markets from Japan and the US. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 13(4), 383-399.
- Ng, A. (2000). Volatility Spillover Effects from Japan and the US to the Pacific–Basin. *Journal of International Money and Finance*, 19(2), 207-233.
- Nikkinen, J., Omran, M., Sahlström, P. ve Äijö, J. (2006). Global Stock Market Reactions to Scheduled US Macroeconomic News Announcements. *Global Finance Journal*, 17(1), 92-104.
- OECD (2018). *General Assessment of the Macroeconomic Situation*. *OECD Economic Outlook*, 2018 (2).
- Öz, S. (2009). Büyük Bunalım Deneyimi Işığında Küresel Kriz. *Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu*, 09-03.
- Titeca, K. (2009). The Changing Cross-border Trade Dynamics Between NorthWestern Uganda, North-Eastern Congo and Southern Sudan. Crisis States Research Centre, *Working Paper*.
- Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2018). *Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları*, SETA Analiz, 228.
- Wajda-Lichy, M. (2014). Traditional Protectionism versus Behind-the-border Barriers in the Post-Crisis Era: Experience of Three Groups of Countries: the EU, NAFTA and BRICS. *Journal of International Studies*, 7(2), 2014, 141-151.
- Yılmaz, K. (2009). Küresel Kriz, Durgunluk ve Artan Korumacılık Eğilimi. *Ekonomik Araştırma Forumu Politika Notu*, 09-01.

THE EFFECT OF TRADE WARS ON INTERNATIONAL TRADE AND THE REAL ECONOMY

Extended Abstract

Aim: In light of the concepts of protectionism and new protectionism used in the international economics literature, this study aims to present a comprehensive literature review on protectionism that emerged in world trade after 2008. Considering that macroeconomic variables will be affected by the uncertainty in trade policy in other countries that are directly involved in trade wars and then indirectly affected by this war, a model is used to analyze the effect on foreign trade indicators.

Method(s): We analyze the effects of trade wars on global trade by examining developed countries first, comprised of the US and Japan, then emerging economies, comprised of BRICS-T countries. For this analysis, we use panel vector autoregression models and attempt to answer the following questions:

What is the idiosyncratic impact of trade policy uncertainty in developed countries on the real economy and financial markets? In addition, what is the impact of US foreign trade policy uncertainty on the real economy in emerging economies? For this purpose, a panel vector autoregression model, which is a popular methodology in the applied macroeconomics literature and allows for the analysis of shocks on variables for a panel, will be used. As shown in Handley (2014) and Handley and Limao (2015), uncertainty in trade policies can adversely affect economies in micro and macroeconomic terms. This uncertainty, which usually takes the form of commercial or financial protection, affects the trade volume of economies, stock markets or macroeconomic fundamentals such as production and inflation. To measure uncertainty, we use the recently developed trade policy uncertainty measure by Baker et al. (2016). In the first model of the study, we examine the impact of uncertainty on financial markets and the real economy in the US and Japan. In the second part of the analysis, it was examined how emerging economies were affected by US trade policy uncertainty. Our panel consists of BRICS countries (Brazil, Russia, India, China, South Africa) that were subject to a myriad of analysis, and Turkey. Consisting of countries of different sizes and different economic structures, this panel represents emerging economies.

Findings: Our findings indicate that stock markets and the real economy are both affected significantly in both countries, with share markets affected more heavily in Japan, and the real economy in the USA. Regarding BRICS-T countries, as suggested in studies such as Bhattarai et al. (2017), we find that uncertainty shocks from the US are increasing and can adversely affect the real economies and financial markets of emerging countries. From this point of view, the impact of US trade policy uncertainty on inflation, production, interest rates and trade balances in BRICS-T countries was analyzed. Our findings indicate that US-based trade uncertainty affects economies such as China in terms of their trade balance, while the effect on economies such as Turkey are more pronounced on the inflation rate.

Conclusion: After the 2008 crisis, the negative impacts of global trade as experienced in the real economy and households pushed countries to impose protectionist measures on their domestic market and labor markets, while making it necessary to be cautious against retaliation by other countries. Under these circumstances, measures that would support the domestic producers and exporters and increase export performance have become more relevant rather than fully protective measures such as tariffs. Considering that the impact of such measures is typically multilateral and affects different countries in various forms, we analyzed how developed and emerging markets are impacted by trade uncertainty. Finding that the impact of these developments on developed and emerging economies is significant and works through financial and real markets, our work points to an era of increased uncertainty and volatility.

